

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТЕАТР ЯК ЗАСІБ ПРОФІЛАКТИКИ ПІДЛІТКОВОГО АЛКОГОЛІЗМУ

Резюме

У статті проаналізовано теоретичні аспекти підліткового алкоголізму, який є негативним соціальним явищем та вимагає дослідження та ефективної профілактики. Розкрито дані проведеного дослідження на виявлення основних причин, які зумовлюють вживання алкоголю неповнолітніми в сучасному суспільстві. Вибірку дослідження склала учнівська молодь 14-16 років. Загальна кількість опитаних становила 59 осіб. Дослідження проводилося закладах освіти міста Буча (Київська обл.) та села Приворіття (Житомирська обл., Коростишівський район). Опитування учнівської молоді було реалізовано шляхом самозаповнення анкет. Результати аналізу основних причин уживання алкоголю підлітками показали, що для більшості неповнолітніх – це відчуття незалежності та впевненості в собі; наслідування ровесників, старших друзів, батьків; можливість забути про свої проблеми, відволіктися; відчуття радості, покращення настрою, щастя; можливість «стати дорослішими»; здатність швидше та легше встановлювати контакти, знаходити нові знайомства. Враховуючи зазначені причини, нами було проаналізовано теоретичні основи методики організації соціально-психологічного театру як засобу профілактики виникнення причин для вживання алкоголю серед підлітків, який має на меті виконання таких завдань: створення неповнолітньому умов для рефлексивного аналізу ситуації та власної поведінки; безоцінність у підході до аналізу поведінки підлітків; виведення підлітка з позиції дитини в позицію дорослого, що передбачає не тільки засвоєння нових способів спілкування, взаємодії з оточенням, але й прийняття на себе відповідальності за дії та вчинки. Соціально-психологічний театр емоційно-почуттєво та ідейно-психологічно впливає на особистість підлітка, тому став одним із найефективніших соціально-педагогічних та психологічних засобів для формування та розвитку ціннісних орієнтацій, створення умовної реальності, яка допомагає підліткам вчитися визначати і розвивати свої потреби, інтереси, а також спрямованість життєвого шляху.

Ключові слова: підлітки; підлітковий алкоголізм; соціально-психологічний театр; форум-театр; плейбек-театр; театральні технології.

Вступ. Зловживання підлітками алкоголем є однією з актуальних проблем нашого часу. Широкий продаж і реклама алкогольних напоїв, соціальна, економічна і психологічна напруженість, неорганізованість дозвілля і відпочинку сприяють зростанню алкоголізації молодіжного населення. Підлітковий алкоголізм є негативним соціальним явищем. Унаслідок неодноразового прийняття алкогольних та слабоалкогольних напоїв у молодій людини закріплюється умовний рефлекс.

На сучасному етапі розвитку науки вивчення проблематики алкоголізму і формування здорового способу життя є проблемою, до якої звертається багато дослідників у нашій країні й за кордоном. Вживання алкоголю неповнолітніми та пов'язані з цим проблеми мають глибокі негативні наслідки для самих підлітків, їхніх сімей та суспільства в цілому, і сприяють широкому спектру проблем, пов'язаних із охороною здоров'я та соціальної сфери (Harding at al., 2016). Через значні наслідки вживання алкогольних напоїв для поведінки підлітків, дослідники все більше орієнтуються на підходи до профілактики (Nagor & Catalano, 2016). Профілактика підліткового алкоголізму може реалізовуватися за допомогою комплексного підходу до профілактики, включаючи політику та її дотримання, обізнаність громадськості та освіти, дії громадських коаліцій (Harding at al., 2016).

Виходячи з соціологічних досліджень, одним з основних завдань антиалкогольної пропаганди серед підлітків є поширення інформації про негативну дію алкогольних напоїв на організм людини з точки зору: а) загально-біологічної – як алкоголь діє на організм людини, її системи та органи; б) генетичної – спадковість організму; в) медичної дії алкоголю на здоров'я молоді та тривалість життя людини; г) соціологічної – на діяльність, працездатність організму, сімейні стосунки та стосунки між друзями.

Розробка й апробація різних соціально-педагогічних програм профілактики вживання алкогольних напоїв підлітками, молоддю стає все більш актуальним науковим напрямом у США, Австралії, Західній Європі, а останніми роками – і в Україні. «Отже, – як зазначає Я. Гілінський, – і це дуже важливо для політики соціального контролю! – ... неможливо «викорінити», «ліквідувати», «подолати» негативну девіантну поведінку й окремі її види. Мова може йти лише про адекватні способи і методи регулювання, управління ними (з метою оптимізації, мінімізації, гармонізації тощо)» (Гілінський, 1998).

За сучасних умов розгортання соціально-педагогічної роботи в Україні набувають актуальності завдання впровадження якісно нових технологій у роботі соціальних педагогів і соціальних працівників з підлітками. Особливе місце серед яких посідають саме інтерактивні технології. На сьогодні проблема інтерактивних технологій в Україні є однією з найбільш обговорюваних. Однією з цих технологій є створення та діяльність соціально-психологічного театру, який активно формує суспільно-психологічний ідеал через демонстрацію його у вигляді конкретних образів. Саме ці образи і стають у нагоді в процесі появи соціально-психологічних ідей, моральних норм і життєвих цінностей і в результаті перевтілюються в особистий досвід людини, органічні набутки її характеру (Левчук, 2019). Важливими для аналізу організації та здійснення профілактичної, корекційно-розвивальної діяльності соціально-психологічного театру є праці таких науковців, як О. Безпалько (2003), Л. Гук (2007), Л. Жеребньова (2011), Н. Заверико (2013), Ю. Клочан (2015), Т. Козубенко (2011), І. Левчук (2019), І. Сергієнко (2001), Л. Танцюра (2017).

Фахівці в галузі театральної освіти, зокрема В. Букатова, А. Єршова, Т. Пеня, Ю. Рубіна, Є. Смирнова, вважають, що театральне мистецтво займає важливе місце у вихованні та формуванні особистості. В. Шахрай вважає засіб такої профілактики емоційно дієвим та результативним, оскільки він передбачає залучення підлітків до різних видів театрального мистецтва, програвання тих ситуацій, які можуть «штовхати» дитину в асоціальний бік, визначення власного до них ставлення, уточнення потреб у безпечних умовах гри (Шахрай, 2012). Організація в закладі освіти соціально-психологічного театру як засобу здійснення соціально-профілактичної, корекційної та виховної роботи є актуальною (Козубенко, 2011).

Мета статті – висвітлити особливості використання соціально-психологічного театру у профілактиці алкоголізму серед підлітків. Відповідно до поставленої мети нами виокремлено взаємопов'язані завдання: дослідити причини, які впливають на вживання підлітками алкоголю; проаналізувати теоретичні основи методики організації соціально-психологічного театру як засобу профілактики виникнення причин вживання алкоголю серед підлітків.

Методи та методики дослідження. Нами було проведено дослідження, головною метою якого було виявлення основних причин, що зумовлюють вживання алкоголю неповнолітніми. Вибірку дослідження склала учнівська молодь 14-16 років. Загальна кількість опитаних становила 59 осіб (27 хлопців та 32 дівчини). Дослідження проводилося у закладах освіти міста Буча (Київська обл.) та села Приворіття (Житомирська обл., Користишівський район). Опитування учнівської молоді реалізовано шляхом самозаповнення анкет. Анкети мали на меті визначення причин, які зумовлюють вживання алкоголю серед підлітків та можливість підлітків протидіяти одноліткам, які пропонують вживати алкогольні напої, не поступатися власним бажанням та інтересам.

Результати. За результатами проведеного анкетування було визначено, що 58% підлітків уживають алкоголь, оскільки після вживання алкоголю відчувають розслабленість, 39,9% – радість, а 43,5% підлітків відмітили, що після вживання алкоголю «відчувають себе більш товариськими та дружелюбними», їм легше встановлювати контакти.

62,2% підлітків відмітили, що пов'язують уживання алкоголю з розвагами та гарним проведенням часу, 32,2% зазначили, що можуть у момент алкогольного сп'яніння забути про свої проблеми, 28,5% підлітків вказали, що відчувають себе дорослішими. 19% учнів зазначили, що вживають алкоголь, щоб було легше знайти спільну мову з особами протилежної статі, при чому з них 12% – дівчата та 7% – хлопці.

За результатами анкетування було відмічено, що 30,5% підлітків святкують різні свята в компанії із вживанням алкогольних та слабоалкогольних напоїв.

З відповідей на запитання «Хто вам радить, які саме напої купувати?» отримали таке: 38,8% респондентів відповіли, що купують те, що бачать у рекламі напоїв та на магазинних полицях, часто важливим фактором вибору виступає яскрава етикетка та ціна; 28,5% користуються порадами знайомих та старших друзів.

Також було відмічено, що підлітки, які проживають у сільській місцевості, вживають алкоголь частіше, ніж підлітки з міст, при цьому було з'ясовано, що жителям міст легше придбати алкоголь самостійно.

За допомогою окремих запитань в анкеті нами досліджувалася можливість підлітків протидіяти одноліткам, які пропонують вживати алкогольні напої, не поступатися власним бажаннями та інтересами, зокрема проведене анкетування дало можливість з'ясувати такі аспекти:

- 32,3% опитаних не підпадають під вплив однолітків, звикли самостійно приймати рішення; з них 23% – це учні міст та лише 9,3% – неповнолітні, які проживають у сільській місцевості;
- 38,2% школярів можуть потрапити під вплив однолітків та старших товаришів, але й мають у собі сили відмовитися, не піддаватися тиску;
- 23% підліткам дуже важко протидіяти негативному впливу однолітків, їм необхідна

допомога ззовні (психолог, соціальний педагог); з них 17% – це учні сільських шкіл та 6% – міські учні.

Дискусія. У сучасному українському суспільстві набирає обертів показник підліткового алкоголізму, що стає великою соціальною проблемою. Якщо це питання не буде вирішуватися, то може стати причиною руйнування майбутнього нашої держави. Найбільш загрозливим на часі стає зростання зловживання алкоголем саме неповнолітніми. За даними європейського опитування учнівської молоді «ESPAD» найбільшу популярність серед неповнолітніх мають слабоалкогольні напої, які вживали 62 % респондентів (Егоров & Игумнов 2005: 7).

Слабоалкогольні напої у рекламі та на етикетках виглядають як легкі та модні, мають багато приємних смаків, досить низьку ціну, саме це і приваблює сучасного підлітка. Проблему зростання рівня вживання підлітками слабоалкогольних напоїв посилює ще й низка особливостей споживача-підлітка:

- більш швидке звикання до алкогольних напоїв (у підлітковому віці стабільний потяг до алкоголю формується у вісім разів швидше, ніж у дорослої людини);
- злоякісний перебіг хвороби;
- прийняття неповнолітніми великих доз алкоголю (Климович, 2004).

Причини першої спроби алкоголю різноманітні, але простежуються їх характерні зміни залежно від віку. Дослідники виділяють такі мотиви вживання алкоголю неповнолітніми, як бажання наслідувати традиції та пережити нові відчуття. Формуванню цих мотивів сприяють певні властивості психіки підлітків, прагнення виглядати дорослими, бажання бути «як усі», прагнення наслідувати старших, «для хоробрості» (Березуцький, 2005).

Мотив, який пов'язаний з бажанням стати більш хоробрим та впевненим у собі, зумовлюється відсутністю в підлітків життєвого досвіду та знань, які дозволяють їм бути більш впевненими у спілкуванні з іншими, вступати в контакт. Такі підлітки не об'єднані якоюсь корисною діяльністю, у них переважає «порожнє проведення часу», а «звудьгована» група стає сприятливим середовищем для вживання слабоалкогольних напоїв (Болтівець & Фоліменко, 2004: 4).

А. Егоров стверджує, що існує велика небезпека першої спроби алкоголю неповнолітніми, яка полягає у відчутті потягу: підліток, схильний до алкоголізму, стає залежним практично відразу, навіть не встигнувши зрозуміти, що з ним сталося (Егоров, 2005: 144).

За Г. Заїграєвим виділяє такі причини вживання неповнолітніми легких алкогольних напоїв, як неблагополуччя та проблеми в сім'ї; позитивна та яскрава реклама; велика кількість вільного часу; відсутність або ігнорування інформації про наслідки вживання алкоголю; відхід від проблем; психологічні особливості особистості; самоствердження (Заїграєв, 1993: 148).

Б. Братусь зазначає, що «внутрішня духовна обмеженість, невміння проявити себе в шкільному колективі зумовлюють часте вживання підлітками алкоголю заради самоствердження у вуличній групі товаришів, що тягне за собою згубні наслідки» (Братусь, 1984: 34).

Отже, проаналізовані матеріали свідчать, що прагнення до особистісного самоствердження в найближчому соціальному оточенні виступає як значущий мотив, що визначає схильність до такої форми девіантної поведінки, як уживання алкоголю. При цьому варто враховувати, що думка групи однолітків є для підлітка більш значущою у плані здійснюваних ним вчинків, ніж ті цінності, які диктують йому дорослі.

Результати аналізу основних причин уживання алкоголю підлітками показали, що для більшості неповнолітніх – це бажання відчуття незалежності та впевненості в собі; наслідування ровесників, старших друзів, батьків; можливість забути про свої проблеми, відволіктися; відчуття радості, покращення настрою, щастя; можливість «стати дорослішими»; здатність швидше та легше встановлювати контакти, знаходити нові знайомства.

Ураховуючи ці причини, нами було запропоновано використовувати у профілактиці підліткового алкоголізму театральні технології, що мають на меті виконання таких завдань:

- 1) створення неповнолітньому умов для рефлексивного аналізу ситуації та власної поведінки;
- 2) безцінність у підході до аналізу поведінки підлітка;
- 3) створення успішності в діяльності (такий вид діяльності у процесі театральної роботи, щоб він розвинув самоповагу, відчув позитивне визнання своєї особистості в очах однолітків, впевненість у собі);
- 4) виведення підлітка з позиції дитини в позицію дорослого, що передбачає не тільки засвоєння нових способів спілкування, взаємодії з оточенням, але й прийняття на себе відповідальності за дії та вчинки.

О. Комаровська у своїх дослідженнях визначає театральну технологію «як систему засобів організації впливу театального мистецтва на особистість, яка є спрямованою на актуалізацію

діалогічних взаємин між рівноправними суб'єктами цілісного художньо-естетичного простору; механізмом актуалізації є сценічна (в широкому розумінні) співтворчість суб'єктів виховного процесу, результатом якої є прилучення вихованців-суб'єктів до театральних, загальномистецьких і ширше – естетичних цінностей, що перетворюються на життєві потреби, входять у життєвий простір суб'єкта, постають як чинники його внутрішнього світу і спрямовують його поведінку» (Комаровська, 2013).

Соціально-психологічний театр емоційно-почуттєво та ідейно-психологічно впливає на особистість підлітка, тому став одним із ефективних засобів для формування та розвитку ціннісних орієнтацій, створення умовної реальності, яка допомагає підліткам вчитися визначати і розвивати свої потреби, інтереси, а також спрямованість життєвого шляху (Левчук, 2019).

Різноманітні групові форми роботи допомагають особистості підлітка в роботі над негативними рисами, у формуванні ефективних моделей поведінки та отриманню досвіду роботи в колективі. Ефективними у профілактичній та корекційній роботі соціальних працівників та соціальних педагогів є соціально-педагогічний театр, плейбек-театр, форум-театр (Клочан, 2015: 77). Така форма роботи, як соціально-психологічний театр ефективно працює у груповій корекційній, розвивальній та профілактичній роботі з підлітками, так як у його основі лежить інтерактивна робота в групі, робота над пошуком рішень для проблем підлітків, у рамках певної вистави; з метою надання особистості певних знань та формування навичок вирішення проблем, використовуючи певний життєвий досвід інших (Гук et al., 2007: 7, 11).

Якщо брати до уваги те, що соціально-психологічний театр є однією з інтерактивних методик у роботі соціальних працівників та соціальних педагогів, то можна виокремити певні завдання, що реалізуються в процесі його організації. Соціальна складова театру впливає на формування власної думки та особистості підлітка в цілому (Жеребньова, 2011: 11-12). Батьки, вчителі, адміністрація школи мають можливість поглянути на продемонстровану підлітками проблему на сцені не з боку дорослої людини, а крізь призму сприйняття підлітка; з середини вивчити певну соціальну проблему, зробити її аналіз, не засуджуючи, а намагаючись зрозуміти підлітка, його емоції та почуття (Левчук, 2019).

Вистава є результатом систематичної профілактичної та корекційно-розвивальної роботи з акторами-підлітками. Така робота проводиться і до, і після завершення вистави за допомогою взаємодії з глядачами, які беруть участь в обговоренні або створюють свій варіант розвитку конкретного сюжету. В процесі роботи над виставою підліток проходить підготовку до дорослого життя, відбувається формування його соціально-психологічної зрілості: самокорекція, робота над собою; формування гуманістичної спрямованості, здатності вірно поставити мету та досягати її; будувати комунікативні стосунки як з однолітками, так і зі старшими людьми (батьками, вчителями тощо), потреба у саморозвитку (Заверко, 2013: 47). Театральні-виховні технології можуть втілюватися, як:

1) ігрові технології (технологія є ефективною саме для підліткового віку і відповідає потребам школярів на цьому етапі вікового розвитку (Смирнов, 2008); активний розвиток у підлітків рефлексії у роботі з реальними життєвими ситуаціями, формування адекватної самооцінки;

2) театральні-імпровізаційні технології (Масандилова, 2007) є технологією соціалізації саме підлітка, його робота над певним персонажем конкретного художнього твору, який виступає далі предметом естетичного перетворення;

3) технологія «школа риторики», яка працює над формуванням культури мовлення підлітка;

4) технологія «театр як школа», яка використовується для набуття знань про шкідливі фактори впливу алкоголю, тютюну чи наркотичних засобів;

5) технологія театралізації освітнього процесу школи, вона організовує дію художньо-естетичного простору закладу як моделі «естетизації мислення» вихованця (Мамардашвили, 2000), яка має в основі багатоаспектне спілкування, що надихає підлітка проявляти ініціативу, розкривати фантазію тощо.

Кожна із зазначених технологій обирається з позиції її доцільності щодо кожної конкретної ситуації використання театральних технологій у роботі соціальних педагогів та соціальних працівників з підлітками, виконує аналіз умов дієвості, що потребує подальших досліджень.

У розробці профілактичної програми за допомогою театральних технологій важливо використовувати цікаві для підліткового віку методи та форми роботи. Одним з таких методів вважається маскотерапія, яка створює умови, коли індивід за допомогою художнього образу «повідомляє про свої проблеми й почуття, вчиться розуміти й аналізувати свої емоції, свідомо викликати, управляти й певною мірою їх контролювати... Продукт образотворчого мистецтва сублімує руйнівні агресивні тенденції автора й попереджає тим самим їхній безпосередній вияв у вчинках» (Лебедева, 2000); психодрама, яка «дає можливість дитині «заново народитися» для нового,

такого, що приносить більше задоволення» (Айхінгер, 2003: 11). При цьому слід мати на увазі, що підлітки легко відгукуються на пропозицію вирішити певну проблему через її театральне відображення, але недостатній досвід виявлення співчуття, а нерідко й нетактовність підлітків перешкоджають ефективному груповому розігруванню. Це зумовлює використання засобів психодрами насамперед в індивідуальному варіанті. Драма включає в себе компонент емоційного реагування на інформаційний зміст, а поєднання емоцій та інформації працює разом, для сприяння індивідуальної участі у активному житті сім'ї та громади. Драма є ефективним механізмом виховання та мотивації. Підтримка цього механізму гарантується на рівні держави, місцевої громади, шкільного округу та громадських організацій, заснованих на вірі (Stephens-Hernandez et al., 2007); форум-театр є однією із інтерактивних технік групової роботи, яка передбачає активне залучення учасників та глядачів (надання інформації й отримання навичок виходу з проблеми з використанням досвіду інших людей і з підключенням можливостей власного емоційного інтелекту; плейбек-театр – це форма альтернативного театру, в основі якої лежить спонтанна гра та імпровізація акторів (заново пережиті драматичні моменти з життя, давно забуті спогади, яким дали друге дихання, новий ракурс; соціальні мініатюри – це невеликі за розміром твори-розповіді про важливі для суспільства теми (п'єса, монолог, розмовна, хореографічна, вокальна або музикальна сценки), можливість охопити інформацією велику аудиторію, актуалізувати гостру соціальну проблему алкогольної залежності підлітків за допомогою яскравих театральних образів, у формі ітеративу відповіді на запитання, які виникають у глядачів, а також висловити свою власну позицію щодо проблеми, яка наболіла.

Висновки. Результати аналізу основних причин уживання алкоголю підлітками показали, що для більшості неповнолітніх – це відчуття незалежності та впевненості в собі; наслідування ровесників, старших друзів, батьків; можливість забути про свої проблеми, відволіктися; виникнення відчуття радості, покращення настрою, щастя; можливість «стати дорослішими»; здатність швидше та легше встановлювати контакти, знаходити нові знайомства.

Також було з'ясовано, що більшість неповнолітніх – 79,9% підлітків мали досвід уживання алкогольних напоїв та не мали бажання розповідати про це батькам, учителям чи шкільному психологу. Дослідження показало, що чим молодший підліток, тим впевненіше він про це говорить. Старші учні все менше бажають дотримуватися такої тактики.

Використання у профілактиці виникнення причин для уживання підлітками алкоголю соціально-психологічного театру дозволяє: створити умови для рефлексивного аналізу ситуації та власної поведінки підлітка; провести аналіз поведінки підлітка; дає можливість створювати такий вид діяльності у процесі театральної роботи, щоб підлітки мали можливість розвинути самоповагу, відчутти позитивне визнання своєї особистості в очах однолітків; вивести підлітка з позиції дитини в позицію дорослого, що передбачає не тільки засвоєння нових способів спілкування, взаємодії з оточенням, але й прийняття на себе відповідальності за дії та вчинки.

У перспективах подальших досліджень нами буде розроблено програму профілактики вживання алкоголю серед підлітків, яка буде мати в основі використання соціально-психологічного театру у профілактичній роботі. Розробку, впровадження та перевірку ефективності такої програми планується реалізувати в роботі театральних студій як окремих позашкільних навчальних закладів та позаурочних гуртків при школах.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

- Айхінгер, А. (2003). *Психодрама в детской групповой терапии*. Москва: Генезис.
- Безпалько, О. В. (2003). *Соціальна педагогіка в схемах і таблицях*. Київ: Центр навчальної літератури.
- Березуцький, В. В. (2005). *Безпека життєдіяльності*. Харків: Факт.
- Болтівець, С. І. & Фоліменко, Н. А. Соціально-психологічні причини поширення пияцтва серед молоді. *Практична психологія та соціальна робота*, 10, 4-6.
- Братусь, Б.С. (1984). *Психология, клиника и профилактика раннего алкоголизма*. Москва: Изд-во Моск. ун-та.
- Гилинский, Я.И. (1998). Социология девиантного поведения и социального контроля. *Социология в России*, 8, 485-514.
- Гук, Л., Григоріва, М., Доусет, Д. & Єдєлева, О. (2007). *Форум-театр: формула виходу з кризи*. Київ: Школа Рівних можливостей.
- Гусак, П. М., Мартинюк, Т. А. & Сидорук, І. І. (2013). *Профілактика вживання психоактивних речовин підлітками*. Луцьк: ВежаДрук.
- Егоров, А.Ю. & Игумнов, С.А. (2005). *Расстройства поведения у подростков*. Санкт-Петербург: Речь.
- Жеребньова, Л. В. (2011). *Соціально-психологічний театр*. Київ: Шкільний світ.

- Заверико, Н. В. (2013). *Форми соціальної/соціально-педагогічної роботи*. Київ, Сімферополь: Універсум.
- Заиграев, Г. Г. (1993). О некоторых особенностях профилактики пьянства. *Социологические исследования*, 4, 96-105.
- Климович, В. Ю. (2004). *Профилактика наркомании и алкоголизма в школе*. Москва: Центр «Планетариум»
- Клочан, Ю. В. (2015). Соціально-педагогічна профілактика делінквентної поведінки учнівської молоді: сутність, методи, форми. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна"*, 11, 72-87.
- Козубенко, Т. (2011). *Створення та діяльність соціально-психологічного театру*. Режим доступу: <http://tatyana kozubenko.blogspot.com/>
- Комаровська, О. А. (2013). Театральні технології у вихованні підлітків. Матеріали звітної науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України «Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал» (м. Івано-Франківськ), (4, 174-177). Івано-Франківськ: НАІР.
- Лебедева, Л. Д. (2000). *Педагогические основы арт-терапии*. Санкт-Петербург: ЛОИРО.
- Левчук, І. (2019). Соціально-психологічний театр у профілактично-корекційній роботі соціального працівника. *Social Work and Education*, 6(4), 372-381. doi: 10.25128/2520-6230.19.4.3
- Масандилова, І. Л. (2007). Театрально-импровизационная деятельность как средство обучения и развития подростков на уроках литературы и во внеурочное время: автореф. ... дис. канд. пед. наук. Москва: ИХО РАО.
- Сергієнко, І. М. (2011). Соціально-психологічний театр. Черкаси: Вид-во від ЧНУ імені Богдана Хмельницького.
- Смирнов, С. Б. (2008). Воспитание театром. *Вестник Герценовского университета*, 3, (75–78).
- Танцюра, Л. О. (2017). *Соціально-психологічний театр як засіб формування ціннісних орієнтацій молоді, утвердження здорового способу життя*. <https://www.slideshare.net/>
- Шахрай, В.М. (2012). Профілактика соціальної дезадаптації підлітків через залучення їх до театрально-ігрової діяльності. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*, 3, 39–46. http://nbuv.gov.ua/UJRN/spttp_2012_3_8
- Harding, F.M., Hingson, R.W., Klitzner, M., Mosher, J.F., Brown, J., Vincent, R.M., Dahl, E. & Cannon, C.L. (2016). Underage drinking: A review of trends and prevention strategies. *American Journal of Preventive Medicine*, 6(6), 387-398. doi: 10.1177/2167696817741030
- Harrop, E. & Catalano, R.F. (2016). Evidence-based prevention for adolescent substance use. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*. 25 (3), 387–410. doi: org/10.1016/j.chc.2016.03.001
- Stephens-Hernandez, A. B., Livingston, J. N., Dacons-Brock, K., Craft, H. L., Cameron, A., Franklin, S. O. & Howlett, A. C. (2007). Drama-based education to motivate participation in substance abuse prevention. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, 2, Article 11. doi: 10.1186/1747-597X-2-11

REFERENCES

- Aykhyner, A. (2003). *Psychodrama v detskoj hruppovoy terapii [Psychodrama in pediatric group therapy]*. Moscow: Henezys.
- Bezpal'ko, O. V. (2003). *Sotsial'na pedahohika v skhemakh i tablytsyakh [Social pedagogy in diagrams and tables]*. Kyiv: Tsentr navchal'noyi literatury.
- Berezuts'kyi, V. V. (2005). *Bezpeka zhyttyediyal'nosti [Life Safety]*. Kharkiv : Fakt.
- Boltivets', S. I. & Folimenko, N.A. *Sotsial'no-pedahohichni prychny poshyrennya pyyatstva sered molodi [Socio-psychological causes of youth drinking]*. *Praktychna psykholohiya ta sotsial'na robota – Practical Psychology and Social Work*, 10, 4-6.
- Bratus', B.S. (1984). *Psykholohyya, klynyka y profylaktyka ranneho alkoholyzma [Psychology, clinic and prevention of early alcoholism]*. Moscow : Yzd-vo Mosk. un-ta.
- Hylynskyu, YA.Y. (1998). *Sotsyolohyya devyantnoho povedenyya y sotsyal'noho kontrolya [Sociology of deviant behavior and social control]*. *Sotsyolohyya v Rossyy – Sociology in Russia*, 8, 485-514.
- Huk, L., Hryhoriva, M., Dousset, D. & Yedyelyeva, O. (2007). *Forum-teatr: formula vykhodu z kryzy [Forum Theater: A Crisis Formula]*. Kyiv: Shkola Rivnykh mozhlivostey.
- Husak, P. M., Martynyuk, T. A. & Sydoruk, I. I. (2013). *Profylaktyka vzhyvannya psykhoaktyvnykh rehovyn pidlitkamy [Prevention of adolescent psychoactive substance use]*. Lutsk: VezhaDruk.
- Ehorov, A.YU. & Yhumnov, S.A. (2005). *Rasstroystva povedenyya u podrostkov [Behavior disorders in adolescents]*. St. Petersburg: Rech'.

- Zherebn'ova, L. V. (2011). *Sotsial'no-psykholohichnyy teatr [Social and psychological theater]*. Kyiv : Shkil'nyy svit.
- Zaveryko, N. V. (2013). *Formy sotsial'noyi/sotsial'no-pedahohichnoyi roboty [Forms of social / social-pedagogical work]*. Kyiv, Simferopol': Universum.
- Zayhraev, H. H. (1993). O nekotorykh osobennostyakh profilaktyky p'yanstva [On some features of prevention of drunkenness]. *Sotsyolohycheskye yssledovanyya – Sociological Research*, 4, 96–105.
- Klymovych, V. YU. (2004). *Profylaktyka narkomanyy y alkoholyzma v shkole [Prevention of drug addiction and alcoholism at school]*. Moscow: Tsentr-PLANETARIUM.
- Klochan, Yu. V. (2015). Sotsial'no-pedahohichna profilaktyka delinkventnoyi povedinky uchniv'skoyi molodi: sutnist', metody, formy [Socio-pedagogical prevention of delinquent behavior of student youth: essence, methods, forms]. *Zbirnyk naukovykh prats' Khmel'nyts'koho instytutu sotsial'nykh tekhnolohiy Universytetu "Ukrayina" – Proceedings of the Khmelnytsky Institute of Social Technologies, University of Ukraine*, 11, 72-87.
- Kozubenko, T. (2011). *Stvorennya ta diyal'nist' sotsial'no-psykholohichnoho teatru [Creation and activity of social and psychological theater]*. <http://tatyana kozubenko.blogspot.com/>
- Komarov'ska, O.A. (2013). Teatral'ni tekhnolohiyi u vykhovanni pidlitkiv [Theater technologies in adolescent education]. *Materialy zvitnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi Instytutu problem vykhovannya NAPN Ukrayiny "Suchasnyy vykhovnyy protses: sutnist' ta innovatsiynnyy potentsial" – Materials of the Reporting Scientific and Practical Conference of the Institute of Problems of Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine "Modern Educational Process: Essence and Innovative Potential" (Ivano-Frankivsk), (4, 174-177). Ivano-Frankiv'sk : NAIR.*
- Lebedeva, L.D. (2000). *Pedahohycheskye osnovy art-terapyi [Pedagogical bases of art therapy]*. St. Petersburg: LOYRO.
- Levchuk, I. (2019). Sotsial'no-psykholohichnyy teatr u profilaktychno-korektsiyniy roboti cotsial'noho pratsivnyka [Social-psychological theater in the preventive-corrective work of a social worker]. *Social Work and Education*, 6(4), 372-381. doi: 10.25128/2520-6230.19.4.3
- Masandylova, Y.L. (2007). *Teatral'no-ymprovizatsyonnaya deyatel'nost' kak sredstvo obuchenyya y razvytyya podrostkov na urokakh lyteratury y vo vneurochnoe vremya. Candidate's thesis.* Moscow: YKHO RAO.
- Serhiyenko, I.M. (2011). *Sotsial'no-psykholohichnyy teatr [Social and psychological theater]*. Cherkasy: Vyd-vo vid CHNU imeni Bohdana Khmel'nyts'koho.
- Smyrnov, S.B. (2008). Vospytanye teatrom [Education by the theater]. *Vestnyk Hertsenovskoho unyversyteta – Herzen University Herald*, 3, (75–78).
- Tantsyura, L. O. (2017). Sotsial'no-psykholohichnyy teatr yak zasib formuvannya tsinnisnykh oriyentatsiy molodi, utverdzhennya zdorovoho sposobu zhyttya [Socio-psychological theater as a means of formation of value orientations of youth, promotion of healthy lifestyle]. <https://www.slideshare.net/>
- Shakhray, V.M. (2012). Profilaktyka sotsial'noyi dezadaptatsiyi pidlitkiv cherez zaluchennya yikh do teatral'no-ihrovoyi diyal'nosti [Prevention of social disadaptation of adolescents through their involvement in theater and play activities]. *Sotsial'na pedahohika: teoriya ta praktyka – ocial Pedagogy: Theory and Practice*, 3, 39-46. http://nbuv.gov.ua/UJRN/spntp_2012_3_8
- Harding, F.M., Hingson, R.W., Klitzner, M., Mosher, J.F., Brown, J., Vincent, R.M., Dahl, E. & Cannon, C.L. (2016). Underage drinking: A review of trends and prevention strategies. *American Journal of Preventive Medicine*, 6(6), 387-398. doi: 10.1177/2167696817741030
- Harrop, E. & Catalano, R.F. (2016). Evidence-Based Prevention for Adolescent Substance Use. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*. 25(3), 387–410. doi: org/10.1016/j.chc.2016.03.001
- Stephens-Hernandez, A. B., Livingston, J. N., Dacons-Brock, K., Craft, H. L., Cameron, A., Franklin, S. O. & Howlett, A. C. (2007). Drama-based education to motivate participation in substance abuse prevention. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, 2, Article 11. doi: 10.1186/1747-597X-2-11

Shatylo Y., Novikova N.

SOCIAL-PSYCHOLOGICAL THEATER AS A MEANS OF PREVENTION OF ADOLESCENT ALCOHOLISM

Abstract

The article analyzes and presents for consideration the data of the research conducted to identify the main causes of alcohol consumption by minors in modern society. The sample of the study was made by students of 14-16 years. The total number of respondents was 59. The study was conducted in educational institutions of Bucha (Kyiv region) and the village of Pryvority (Zhytomyr region, Korishyshiv district). The student surveys were conducted through self-completion of questionnaires. The theoretical aspects of adolescent alcoholism, which is a negative social phenomenon, requires research and effective prevention.

An analysis of the causes of alcohol abuse by adolescents showed that for most teenagers, it is a sense of independence and confidence; imitation of peers, older friends, parents; opportunity to forget about your problems, get distracted; feelings of joy, mood enhancement, happiness; the opportunity to "become older"; ability to make contacts more quickly and easily, make new friends. We have analyzed the theoretical foundations of the methodology of organizing social and psychological theater as a means of preventing the occurrence of causes of alcohol use among adolescents, which aims to perform the following tasks: to create conditions for the minor to reflect on his situation and his own behavior; invaluableity in the approach to the analysis of adolescent behavior; creation of success in the activity; the removal of the teenager from the position of the child in the position of an adult, which involves not only learning new ways of communication, interaction with the environment, but also taking responsibility for actions and actions. The power of emotional and ideological-psychological influence of social-psychological theater makes it one of the most effective social-pedagogical and psychological means of formation of adolescents' value orientations, creation of conditional reality in which adolescents learn to identify and develop their needs, interests, common interests.

Keywords: *teenagers; adolescent alcoholism; socio-psychological theater; forum theater; playback theater; theatrical technologies.*